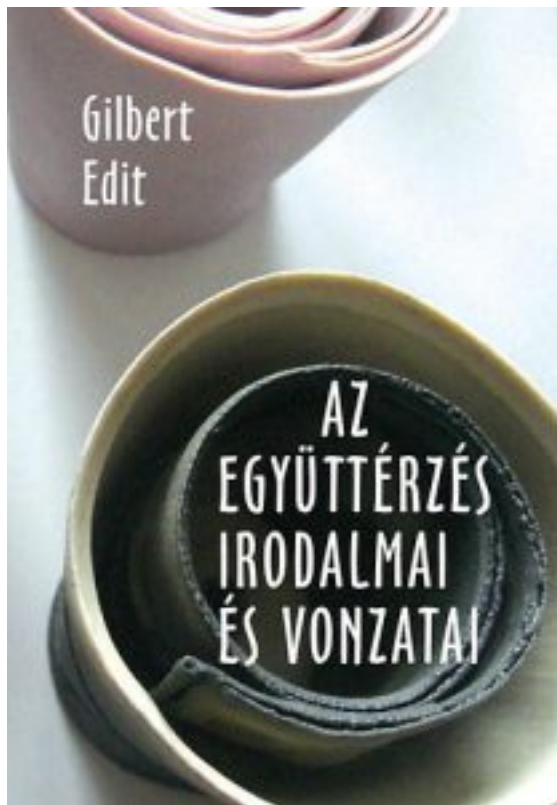

Kálmán C. György: Személyesség és körülmények

(Gilbert Edit: Az együttérzés irodalmi és vonzatai. Pont Kiadó, 2014)

2016. szeptember 02.

Gilbert Edit könyve vegyes tartalmú, színes kötet; műfajában, terjedelmében és tárgyát tekintve is igencsak eltérő szövegeket tartalmaz — ez okot adhatna a gyanakvásra, ámde részint éppen ez a sokféleség tartja ébren az olvasó érdeklődését, részint meg ebből a sokszínűségből mégis egyértelműen kibontakoznak azok a kérdések, amelyek a szerzőt foglalkoztatják. Márpedig mi másért is olvasnánk egy tanulmánygyűjteményt, mint hogy megismerjük: másokat (a könyv szerzőjét) mi érdekli, mire hívja fel a mi figyelmünket, mit tart fontosnak. Nemcsak maguk a tárgyalt szövegek vagy a velük kapcsolatos problémák, hanem a válogatás (a szövegeké és a kérdéseké egyaránt) az ilyen munkák tétje.

A fő témák és kérdések körülhatárolhatók, de minduntalan átfolynak egymásba: az egyik az orosz irodalom (amely pár évtizede újból nagy korszakát éli). Csehovtól Bulgakovig, és persze tovább, a maiakig — de a régebbi szerzők is a mai közegben, s persze a ma olvasatában jelennek meg. Nem „irodalomtörténeti” írások ezek; abban az értelemben nem, hogy „a korban” helyeznék el a szövegeket. Épp ellenkezőleg: a ma olvasója számára tennék őket elevenné. És ez teljesen természetesen adódik az egyik legfontosabb szereplő, Ulickaja (és Csukovszkaja és Voznyeszenszkaja) esetében: a szerző nemcsak fordítója és nagy híve Ulickájának, de szisztematikus értelmezője is. Gilbert írásai aligha megkerülhetők, ha valaki bármelyik Ulickaja-szöveg interpretálásába fog.

Az orosz tárgyú írásoktól viszont nehezen is szakíthatók el azok, amelyek a másik nagy területhez tartoznak: női írás, a női irodalom, a nő képe az irodalomban. Itt (Ulickaján és Voznyeszenszkaján kívül) Szabó Magda és Turczy István (kicsit másutt Tóth Krisztina és Polcz Alaine) kerül még elő. Gilbert nem harcos feminista (vagy legalábbis minden militáns gesztus távol áll tőle), csak alaposan elgondolkodik azon, mik a sajátosságai a nőről szóló (vagy éppen női) írásnak, s hogy mennyire vállalják vagy vallják a szerzők saját feminin szemléletüket.

Amikor pedig a szerző igyekszik külön fejezetbe szorítani a — mondjuk így egyszerűen — „női témát”, ott minduntalan szó esik az önéletírás sajátosságairól, arról, hogy hogyan, mikor, miért vonzza be az írott szöveg olvasóját egy élettörténetbe — és mennyiben azonosítható (vagy hozható össze) ez a szövegvilág a „valóságos” világgal, a szerző „tényszerű” valóságával. Ez volna tehát a harmadik terület: nem külön fejezetben, de vissza-visszatérően jelenlévő kérdések formájában.

Innen pedig alig kell egy kis lépést tennünk, hogy eljussunk a biblioterápiához. Ez a tudományág — vagy mondjunk inkább értelmezői-közösségi gyakorlatot? — az irodalom hatását helyezi a fókuszba, éspedig gyakran egészen konkrét *gyógyítási* célzattal. De ebben nem merül ki: nem csak arról van szó, hogy beteg (betegnek minősített, magukat betegnek érző stb.) emberek úgy keresnek — szakértő segítséggel — megkönnyebbülést, úgy törnek önmaguk és a világ jobb megértésére, hogy (legtöbbször) szépirodalmi szövegeket olvasnak és beszélnek meg. Ennek az irányításához, empatikus és céltudatos vezetéséhez komoly felkészültség (és persze megfelelő beállítódás) kell: a kötet első (hosszabb) tanulmánya ebbe vezeti be az olvasót.

A területek iménti felsorolása nem követi a könyv sorrendjét — nem is lehetett egyszerű ezeket az egymást átjáró (de legalábbis sok szállal összekötődő) témákat elkülöníteni és sorba rendezni. Ráadásul mindegyik mögött ott egy ötödik (vagy hatodik?) nagy téma, ami nem is jut külön fejezethez: a *személyesség* kérdése. Vagy másképpen fogalmazva: a személyes jelenlét, az irodalom (vagy kultúra) közegében való bennelét, az érintettség, irodalom (kultúra) és olvasó (néző, hallgató) találkozásának legszemélyesebb módozatai.

Mindez nagyon fennköltén hangzik, pedig nagyon is gyakorlatias. Ez az, ami a biblioterápia mélyén van — éppúgy, ahogyan az önéletírás vagy a női írás problémáinak mélyén. Mi közünk hozzá? Mit érdekel? Mi kell ahhoz, hogy érdekeljen? Mit tesz a szöveg azért, hogy érdekeltté tegyen, hogy a találkozás minél hatásosabban, minél több haszonnal, minél érdekesebben történjen meg? Vagy a szövegen kívül más

FRISS MÚÚT

-RÓL, -RŐL

Kálmán C. György

(1954) kritikus, irodalomtörténész, irodalomteoretikus, publicista; az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, 1990 és 2007 között (és alkalmanként azóta is) a Pécsi Tudományegyetemen oktatott irodalomelméletet és modern magyar irodalmat (2000 és 2006 között tanszékvezető volt). Öt könyve van (egy irodalomtörténeti, egy kritika-kötet, két elméleti, egy publicisztikai); sok tanulmánya jelent meg magyarul és más nyelveken, rendszeresen ír irodalomkritikát és publicisztikát.

-TÓL, -TŐL

Személyesség és körülmények
Debreceni mulatságok

A ROVATBÓL AJÁNLJUK MÉG

Sebesi Viktória: „Minden mindig volt már egyszer”

Reichert Gábor: Regényes Einstein-teszt

Thomka Beáta: Elena Ferrante — formaművészet és narratív etika

Mohácsi Balázs: Három profi: a veterán, a filológus és a méregkeverő

Bódi Katalin: Dallamok fogságában

körülményekre is szükség van?

Vannak olyan írások, amelyeket a szerző kifejezetten ezen *körülmények* taglalásának szentel — de másutt is elő-előkerül messze a szövegen (vagy irodalmon) kívüli térség, maga az alkalom, az esemény, a részvétel viszonyai, szerepei. Milyen érdekes — mi több: fontos — volna ezzel rendszeresen szembesülni. Mert az a helyzet, hogy nem mindegy, hogyan jön létre a találkozás: sikerül-e felkelteni a közönség figyelmét, milyen fénybe (vagy árnyékba) kerül a szerző meg a szöveg körül bábáskodó közvetítők — a kultúra minden rangú közvetítői. Elemzésre, értékelésre méltó volna mindez: visszajelzés is volna, tájékoztatás is, és azoknak is hasznára lenne, akik amúgy sosem szoktak részt venni efféle alkalmakon. Egyáltalán: az is a kultúra alakítása, művelése volna, ha bárki venné a fáradságot, hogy erre időt és energiát fordítson. Vagy képzelje el a kedves olvasó, hogy erről a lapszámról (és persze erről a kritikáról is) megjelenik egy bírálat valamelyik másik (nyomtatott vagy internetes) lapban. Elmondja, mi van a folyóiratban, hogyan áll össze, mit érdemes elolvasni, mit ugorjunk át; hogyan kapcsolódik (vagy nem) egyik írás a másikhoz, van-e (vagy nincs) rendező elv, központi téma; szót ejtene a szerkesztésről, az illusztrációkról és a látványról, a színvonalról, a kivitelezésről, a potenciális közönségről; még abban is segítséget adna, hogy mivel kezdjük az olvasást.

Nagy ritkán azért van ilyesmi. Ezek persze inkább afféle ajánlók, elvértve, ha van bennük bármi bírálat; pedig sokat segítene szerkesztőknek, szerzőknek, olvasóknak egyaránt, ha olykor orientálnák őket, volna egy külső, megfigyelő pillantás, megértés és szurkálódás. Ahogyan egy folyóirat-kritikának nem feltétlenül az egyes megjelent szövegek értékelésével kellene foglalkoznia, lehetne olyan más közvetítő közegekről is írni, amelyek a szöveg és az olvasó találkozását vannak hivatva megkönnyíteni (vagy lehetővé tenni). Mi lenne, ha a könyvbemutatókról, nyilvános vitákról, felolvasóestekről is születnének kritikák? Ismét: nem szükségképpen arról, hogy milyen is a bemutatott (megvitatott, felolvasott) mű, hanem a közegről magáról, a szereposztásról (a hivatalosan kiosztott és az *alakuló* szerepekről egyaránt), a hangulatról, a felépítésről-szerkesztésről, a körülményekről.

Nem akarom félrevezetni az olvasót: nem erről szól Gilbert Edit könyve, ez csak egyetlen szál a sok közül — de az egyik legfontosabb. Nem a könyvből (hanem máshonnan) tudható, hogy Gilbert Edit valóban foglalkozik ezzel az úttörő kritikai műfajjal: összhangban azzal, hogy az irodalom megszólító ereje, személyessége és a befogadás kontextusai foglalkoztatják.

Kell néhány szót szólni az írások nyelvezetéről, olvashatóságáról — ez szorosan összefügg Gilbert Edit érdeklődésével és megközelítésével is. Noha (a jegyzetek bőven igazolják) a tudományos felkészültségnek, az elméleti megalapozásnak koránt sincs híján, a szerző arra törekszik, hogy nagyon érthetően, köznapian, már-már beszélgetve fogalmazzon: a szikár, terminológiájában szigorú stílus helyett a személyes megszólalás, a több oldalról megvilágító, magyarázó, illusztráló és az olvasóra mindenekelőtt odafigyelő írásmód az övé. De ne gondoljunk homályos impressziókra vagy költői futamokra — okos, érvelő, mégis végig élvezetes szövegek ezek. Mint mondtam: ez természetes része annak, hogy a szerző a mű és befogadója találkozása iránt érdeklődik, s a maga módján ezt segíti elő a saját munkájával is.

Persze nem ez volna az egyetlen lehetőség. A befogadás kérdéseivel, a befogadást környező kontextussal másként is lehetne foglalkozni: távolságtartóan, tudományosan, nagy apparátussal, a szakmai közösségre tekintettel (s még ezen belül is számtalan változat lehetséges) — Gilbert Edité kicsit közelebb áll a résztvevő tanulmányozáshoz, saját reakcióinak megfigyeléséhez, az emberi tényezők feltérképezéséhez. Talán nem mindenkinek tetszik ez, lehetnek, akiket nem elégít ki, vagy túlságosan egyedinek, alkalminak, kevésbé általános(ítható)nak gondolják. De érdemes úgy felfogni ezt a kötetet, mint ami nem megmondani (pláne nem kinyilatkoztatni) akar, hanem beszélgetni invitál: együttérzésre hív, személyes érintettségünkre kíváncsi. Tanulmányai a nagy orosz írókról, a biblioterápiáról meg az önéletírásról komoly tudományos munkák; de vállalja azt is, hogy olykor mulandó, periferikus, esetleges az, amiről ír — mégis: milyen tanulságos tud az lenni!

Megjelent a Műút 2016056-os számában

Tetszik Kati Erdélyi és további 15 személy kedveli.

SZÓLJ HOZZÁ!

Név:

E-mail:

Honlap:

Hozzászólásod:

LEGFRISSEBB

David Cunningham: De mortuis

Olty Péter: Jégtánc VB

Jóság

Sebesi Viktória: „Minden mindig volt már egyszer”

Viland Gabriella: Izmozó

Mehet!

